

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

О.О. Непочатенко, доктор економічних наук

С.А. Власюк, кандидат економічних наук

Н.В. Бондаренко, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті розглядаються основні причини банківської кризи. Проаналізовано динаміку зміни кількості банківських установ України, вартість кредитних ресурсів та обсяги наданих кредитів. Запропоновано основні напрями покращення відновлення банківського кредитування.

***Ключові слова:** банківське кредитування, фінансові ресурси, національна економіка, відсоткова ставка, кредит, облікова ставка.*

Постановка проблеми. В даний час невід'ємною складовою відновлення та розвитку національної економіки є банківське кредитування. Недостатня кількість грошових коштів як у фізичних, так і юридичних осіб потребує залучення ресурсів із додаткових джерел. Поміж усіх фінансово-кредитних установ значна частка вільних ресурсів продовжує належати саме банківському сегменту. Попит на довгострокові кредити з боку позичальників має тенденцію до зростання. Розбіжність між попитом та пропозицією на ринку фінансових послуг призвело до не рівноваги у всьому економічному секторі та призвело до уповільнення процесу її відтворення та розвитку. Відновлення банківського кредитування є перспективним напрямком посткризового розвитку як банківської системи та економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем банківського кредитування присвячені праці вітчизняних науковців В. М. Алексійчука, Н.В. Бондаренко, С.А. Власюк, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненка, О. О. Непочатенко, О. О. Олійник, П. Т. Саблука та ін. Про те в працях зазначених науковців, питання ефективності банківського кредитування розкрито не в достатній мірі, що і визначило спрямованість наших досліджень.

Методика досліджень. Теоретико-методологічною основою дослідження слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, провідних спеціалістів у сфері кредитування. При проведенні дослідження використано: метод порівняння, статистико-економічний, абстрактно-логічний, статистичний, емпіричний та графічний методи.

Результати дослідження. Фінансово-економічна криза, девальвація національних грошей, системна банківська криза, що мають місце в економіці України, зумовлюють подальшунестабільність і уповільнювання розвитку фінансового сектору, росту рівня безробіття, поглиблення бідності та загострення соціально-політичних ризиків.

Системна банківська криза, що розпочалась з 2014 року і триває

сьогодні, є результатом переплетення трьох груп проблем [1]:

1) багаторічних структурних та інституційних диспропорцій економіки України, які є постійним джерелом ризиків загострення фінансових і валютних криз;

2) проблем банківської системи, які в латентному стані існували більше десяти років;

3) різкого загострення проблем банківської системи у 2014 році під впливом форс-мажорних зовнішньополітичних чинників та шоків з боку неправильних дій монетарного регулятора, які привели до трикратної девальвації гривні і перетворення банківської кризи у системну.

Розвитку банківського кредитування в Україні перешкоджають значний обсяг кредитів для корпорацій, низька платоспроможність клієнтів, великий об'єм проблемних кредитів у портфелях банків, завищені вимоги до розрахунку резервів тощо. Платоспроможність та ліквідність банківської системи нині є досить висока, проте банківські установи не поспішають реалізовувати свої фінансові ресурси у кредити [2].

Тому для подолання причин банківської кризи, а не тільки її симптомів, потрібно одночасно працювати і над терміновими поточними, і над системними стратегічними проблемами банківської системи, щовикликані структурними диспропорціями економіки, високим рівнем невизначеності банківських установ щодо подальшого їх економічного розвитку та обмеженим колом потенційних позичальників.

Банки є невід'ємною частиною сучасного фінансово-економічного сектору України. Перебуваючи у осередку економічного життя країни, надаючи послуги виробникам, банки виступають основним зв'язком між виробником і споживачем.

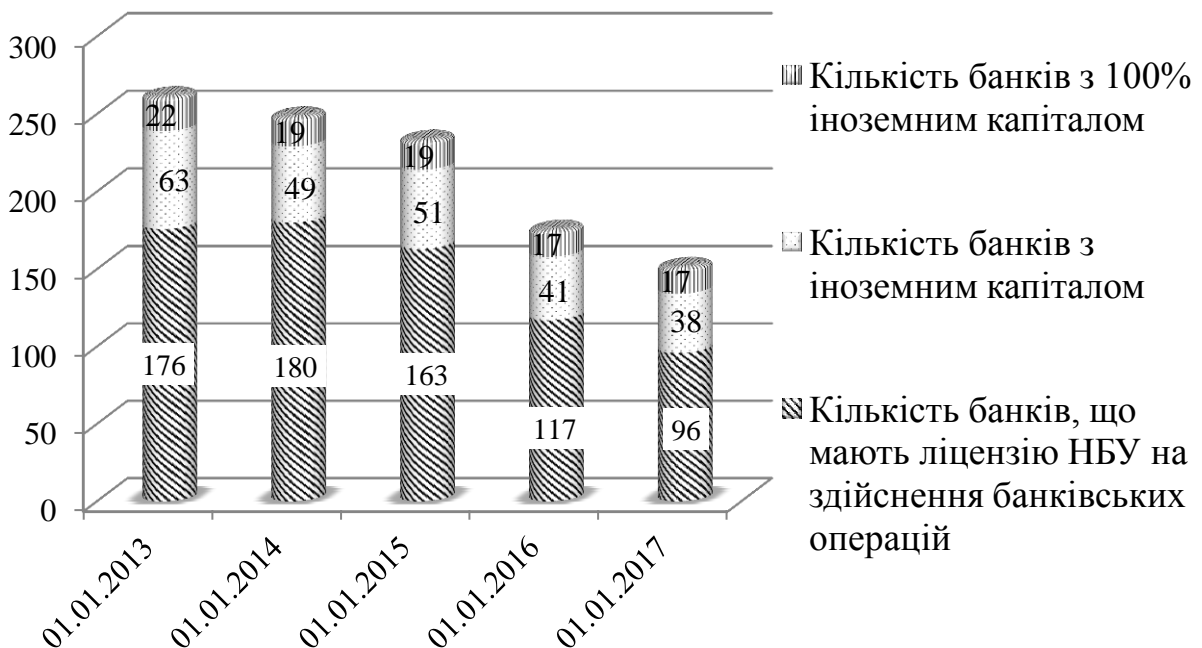

Рис.1. Динаміка зміни кількості банківських установ України за 2012-2016рр.

За досліджуваний період кількість функціонуючих банківських установ в Україні скоротилась на 80 або на 45,5%. Це зумовлено, в першу чергу, погіршенням платоспроможності установ через це НБУ було запроваджено тимчасову адміністрацію (до 82 банківських установ), прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію внаслідок порушення банківського законодавства в сфері фінансового моніторингу (ПАТ КБ «Союз», ПАТ «Банк Велес», ПАТ КБ «Преміум», ПАТ «КСГ БАНК» та ін.), також було надано дозвіл на самоліквідацію деяких банківських установ у зв'язку з переорієнтуванням їх профільної діяльності на інші види [3].

В нинішніх умовах банки виступають основним та ключовим елементом економічного регулятора. У даному аспекті характерологічну функцію виконують кредити, трансформуючись у основне джерело додаткових фінансових ресурсів національної економіки.

Стабільність функціонування банків України забезпечується системою економічних нормативів, які встановлені НБУ та спрямовані на регулювання і нагляд за їх діяльністю, а також для запобігання банкрутства (табл.1).

1. Значення економічних нормативів по системі банків України

Норматив		За станом на:				
		01.05. 2013	01.05. 2014	01.05. 2015	01.05. 2016	01.05. 2017
Н1	Регулятивний капітал (млрд.грн.)	183,54	186,21	100,98	130,21	97,31
Н2	Норматив достатності регулятивного капіталу (не менше 10 %)	18,09	15,17	7,84	12,74	13,77
Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	55,19	12,52	50,49	72,25	60,96
Н5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	87,54	15,40	72,07	80,96	113,41
Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	90,75	48,82	76,93	89,56	95,54
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	22,38	73,29	22,58	21,14	20,90
Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	176,15	82,02	669,20	331,11	283,57
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	-	-	-	35,35	28,98
Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	0,08	0,03	0,01	0,001	0,0001
Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	3,54	3,38	3,29	0,75	0,39

Протягом 2012–2016 рр. економічні нормативи системи банків України знаходилися в межах допустимих норм через запровадження заходів по стабілізації розвитку банківської системи на рівні НБУ. Так, у 2015 році введено в дію норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9). З метою зниження кредитних ризиків введено нові значення стосовно мінімального розміру регулятивного капіталу: з 11.07.2017 р. – 200 млн. грн., з 11.07.2018 р. – 300 млн. грн., з 11.07.2019 р. – 400 млн. грн., з 11.07.2020 р. – 450 млн. грн. та з 11.07.2024 р. – 500 млн. грн. Однак, частка простроченої заборгованості комерційних банків має негативну тенденцію.

Протягом 2014-2016 рр. банківський сегмент України зазнав різного виду криз. Підвищення відсоткових ставок за кредитом, зниження темпів розвитку бізнесу та економічна криза спричинили фактичнескорочення програм кредитування суб'єктів господарювання. Незначні суми заощаджень фізичних осіб, значна питома вага готівкових коштів в структурі грошової маси, завищені вимоги НБУ призвели до банківської конкуренції на фінансовому ринку та перерозподілу ресурсів.

Вітчизняні банки нині надають переважно короткострокові кредити, які спрямовані загалом в торгівлю та в переробну промисловість. Проте, функціонуючі відсоткові ставки щодо кредитів юридичним особам, котрі знаходяться на рівні 24-26% річних фактичне залучають до кредитування підприємства з довгостроковим технологічним процесом у реальному секторі економіки [4].

Національний банк України стрімко розпочав підвищувати облікову ставку, так із ставки 9,5% станом на 15.04.2014 р. вона сягнула максимального рівня 30% з 04.03.2015–27.08.2015 рр., що викликало подорожчання кредитних ресурсів для комерційних банків, котрі відповідно підвищили відсоткові ставки за кредитами наданими населенню та суб'єктам господарювання (табл.2).

2. Вартість кредитів за даними статистичної звітності банків України (без урахування овердрафту)

Станом на:	Вартість кредиту							
	Фізичні особи				Суб'єкти господарювання			
	Національна валюта		Іноземна валюта		Національна валюта		Іноземна валюта	
	коротко-строкові	довго-строкові	коротко-строкові	довго-строкові	коротко-строкові	довго-строкові	коротко-строкові	довго-строкові
25.05.2011	27,8	26,5	10,4	13,5	12,4	15,3	9,6	12,2
25.05.2012	27,0	25,5	16,5	13,8	13,4	17,4	6,7	10,3
25.05.2013	14,2	21,7	0	0	13,4	17,5	8,9	9,7
25.05.2014	18,7	27,6	0	12,0	16,4	16,9	10,0	12,6
25.05.2015	29,3	29,6	30,0	0	23,2	23,1	7,8	10,5
25.05.2016	37,0	30,4	0	0	19,8	23,7	8,3	11,7
25.05.2017	32,7	31,7	0	0	12,6	19,5	8,9	7,8

*за даними щоденних форм статистичної звітності №310Д Правил організації статистичної звітності. що подається до Національного банку України.

Збільшення облікової ставки НБУ викликало тотожні несприятливі економічні умови як для діяльності фінансово-кредитних установ, так і для фізичних та юридичних осіб. Високий рівень ставок за кредитними операціями зумовлений високою вартістю залучених коштів на депозитні рахунки, про значну інфляцію та спричинила невизначеність на фінансовому ринку.

Нині, облікова ставка НБУ становить 12,5%, що призвело до несуттєвого зменшення відсоткових ставок за кредитними ресурсами.

Варто зазначити, що обсяги наданих кредитів, за досліджуваний період, мають незначні коливання (рис.1).

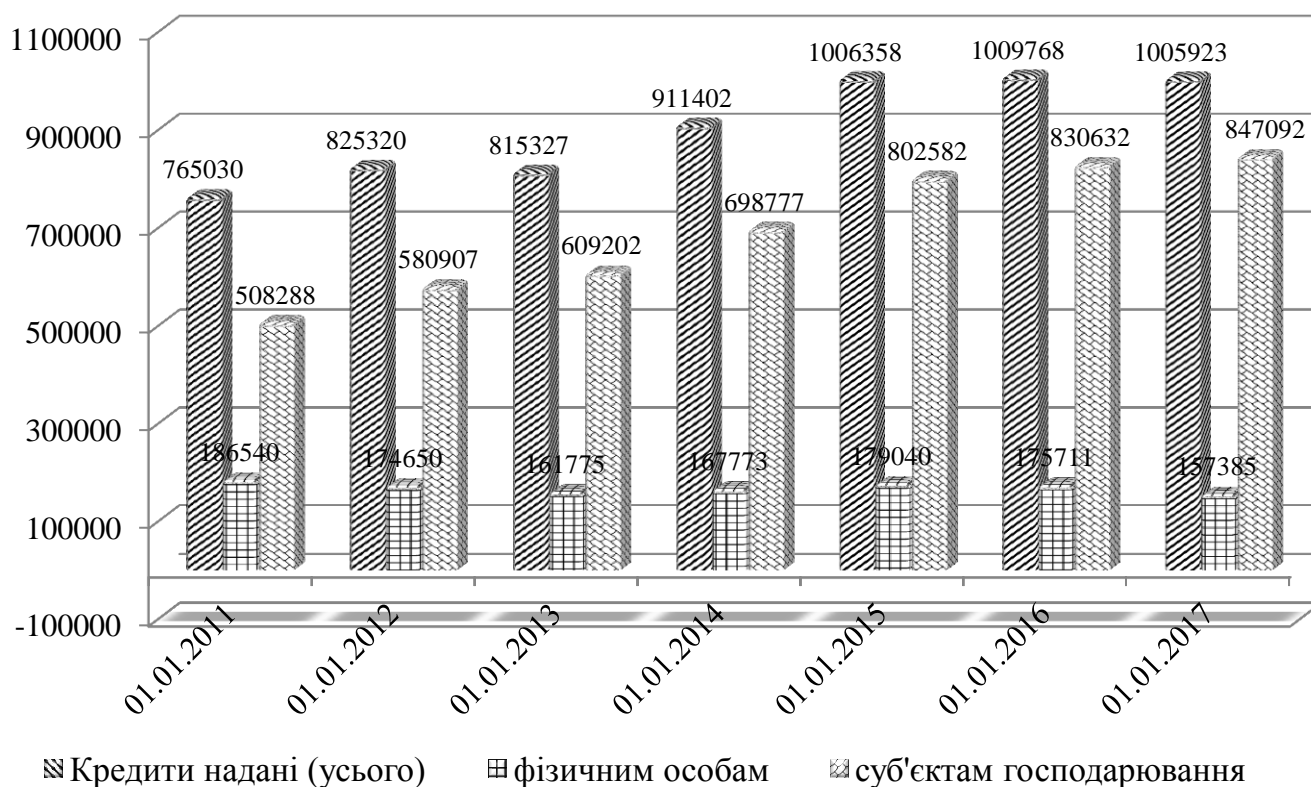

Рис.2. Обсяги наданих кредитів банківськими установами України, за 2010-2016рр., млн.грн.

Протягом останніх років облікова ставка НБУ постійно зменшується, має тенденцію до зменшення і вартість кредиту, проте вона залишається на досить високому рівні, що не є привабливою як для суб'єктів господарювання, так і для населення. Інакше кажучи, такі дорогі кредитні ресурси не дають змоги провадити підприємствам господарську діяльність у повному обсязі. Також ще одним із чинників ризику збільшення заборгованості за простроченими кредитами і, як результат, суттєві збитки при формуванні резервів.

Фінансовий стан банків, їх прибутковість, обсяг операцій, основні напрямки роботи, якість кредитного портфеля здійснюється за допомогою аналізу доходів і витрат (табл.3). За період 2012-2016 рр. доходи банків України зросли на 40,1 млрд. грн. або на 26,6%. Це зумовлено, в першу чергу зростанням процентних доходів на 18,3 млрд. грн., які в середньому в

структурі доходів становлять 73,2%.

Витрати банків за досліджуваний період мали тенденцію до збільшення і за 2016 рік вони зросли на 23,4 млрд. грн. Основну частку в структурі витрат становлять відрахування в резерви (в 2016 році – 56,6%), це пояснюється заходами пов'язаними з доформуванням резервів ПАТ КБ «Приватбанк», що і призвело до негативного фінансового результату у 2016 році (159,5 млрд. грн) та погіршенням кредитного портфеля банків.

3. Динаміка та структура доходів і витрат по системі банків України

Показник	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%
Доходи	150,5	100,0	168,9	100,0	210,3	100,0	199,1	100,0	190,6	100,0
процентні доходи	117,5	78,1	129,9	76,9	151,3	72,0	135,1	67,8	135,8	71,2
комісійні доходи	21,2	14,1	25,0	14,8	28,3	13,4	28,4	14,3	31,4	16,4
результат від торговельних операцій	3,2	2,1	3,3	2,0	15,5	7,4	21,5	10,8	8,2	4,3
інші операційні доходи	5,8	3,9	5,1	3,0	10,1	4,8	9,6	4,8	9,6	5,0
інші доходи	1,1	0,7	2,4	1,4	2,2	1,0	2,7	1,4	3,9	2,1
повернення списаних активів	1,7	1,1	3,2	1,9	2,9	1,4	1,8	0,9	1,7	0,9
Витрати	145,6	100,0	167,5	100,0	263,2	100,0	265,7	100,0	350,1	100,0
процентні витрати	68,2	46,8	80,9	48,3	97,2	36,9	96,1	36,1	91,6	26,2
комісійні витрати	3,1	2,1	4,0	2,4	4,9	1,9	5,8	2,2	7,2	2,1
інші операційні витрати	13,2	9,1	12,3	7,3	15,6	5,9	13,0	4,9	14,0	4,0
загальні адміністративні витрати	37,3	25,6	40,7	24,3	44,6	17,0	36,7	13,8	39,4	11,2
відрахування в резерви	23,4	16,1	28,0	16,7	103,3	39,3	114,5	43,1	198,3	56,6
податок на прибуток	0,4	0,3	1,6	1,0	-2,4	-1,0	-0,4	-0,1	-0,4	-0,1
Чистий прибуток (збиток)	4,9	x	1,4	x	-52,9	x	-66,6	x	-159,5	x

Розглядаючи проблеми відновлення банківського кредитування, варто зауважити про те, що рівень кредитів, які спрямовані в економіку України в I кварталі 2017 року, зменшилися більш ніж на 3% у порівнянні з кінцем 2016 року, досить низькими залишаються темпи росту ВВП, спостерігається падіння промислового виробництва. Сьогодні банківська система після проведених процедур діагностики, стрес-тестування, затвердження планів фінансового оздоровлення здатна до відновлення кредитування [5].

В даний час спостерігається позитивна тенденція – збільшення вкладів та докапіталізація банківських установ, зважена кредитна політика. Вихід національної економіки України із кризи, відновлення кредитування та результативний ризик-менеджмент можуть дати поштовх банківському сектору для виходу зі стану стагнації.

Висновки. Без ефективної діяльності банківського сегменту неможливе загальне економічне зростання. Від фінансового стану банківської системи на пряму залежить добробут як суб'єктів господарювання, так і населення.

На нашу думку, для виходу банківського сектору з кризи необхідним є: проведення низки заходів на рівні держави щодо зменшення рівня проблемних кредитів (нині, вони перевищують 55%); повернення довіри фізичних та юридичних осіб до фінансової системи; прозорість в діяльності правоохоронних органах та судовій системі, які вповноважені захищати права інвесторів; проведення реформ в частині захисту прав споживачів фінансових послуг; відновлення рівноваги між захистом прав кредиторів та захистом прав позичальників; вирішення питання щодо кредитування пов'язаних осіб.

Отже, саме банківське кредитування реального сектору економіки є основним додатковим джерелом фінансових ресурсів. Його відновлення дасть поштовх економічному зростанню, здатність ліквідувати диспропорції в економіці та матиме значний антиінфляційний ефект.

Література

1. Подолання кризи, стабільність національної валюти і банківської системи та економічне зростання [Електронний ресурс] : Стратегія розвитку банківської системи України 2016-2020. К.: 2016. URL:http://C:/Users/Downloads/Strategy_of_banks_2016-2020.pdf

2. Непочатенко О.О., Бондаренко Н.В., Власюк С.А. Банківське кредитування як важливий чинник стабілізації економіки країни // Зб. наук. пр. УНУС/ Редкол.: О.О. Непочатенко та ін. Умань: РВЦ Уманського НУС, 2017. (Вип. 90). Ч.2: Економіка. С. 7-16.

3. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року [Електронний ресурс]. URL:<http://rurik.com.ua/>

4. Гладких Д.М. Напрями активізації кредитування підприємств реального сектору економіки України // Стратегічні пріоритети. 2016. №3. С. 237-243

5. Передумови відновлення банківського кредитування [Електронний ресурс]. URL: <http://finpost.com.ua/news/3311>

References

1. *Overcoming the crisis, stability of the currency, banking system and*

economic growth. 2016. Strategy of the banking system of Ukraine 2016-2020. [The Internet]. Access: http://C:/Users/Downloads/Strategy_of_banks_2016-2020.pdf.

2. Nepochatenko, O.O., Bondarenko, N.V., Vlasiuk, S.A. 2017. Bank lending is an important factor in stabilizing the economy. In: *Proceedings of UNUH*. Uman: PPC "Vizavi", 86(2): 242-249.

3. *Analytical review of the banking system of Ukraine by results of 2016*. 2016. [The Internet]. Access: <http://rurik.com.ua/>.

4. Gladkykh, D.M. 2016. Directions of lending enhance to the real economy of Ukraine. *Strategic priorities*, 3: 237-243.

5. *Background of renewal of bank lending*. [The Internet]. Access: <http://finpost.com.ua/news/3311>.

Одержано 10.02.2017

Аннотация

Непочатенко О.О., Бондаренко Н.В., Власюк С.А.
Реалии и перспективы банковского кредитования

Между всех финансово-кредитных учреждений значительная часть свободных ресурсов продолжает принадлежать именно банковскому сегменту. Расхождение между спросом и предложением на рынке финансовых услуг привело к не равновесию во всем экономическом секторе и к замедлению процесса ее воссоздания и развития. Банки являются неотъемлемой частью современного финансово-экономического сектора Украины. Находясь в ячейке экономической жизни страны, оказывая услуги производителям, банки выступают в качестве основной связи между производителем и потребителем.

Выявлено, что финансово-экономический кризис, девальвация национальных денег, системный банковский кризис, что имеют место в экономике Украины, обусловили дальнейшую нестабильность и замедление развития финансового сектора, росту уровня безработицы, углубления бедности и обострения социально-политических рисков. В нынешних условиях банки выступают в качестве основного и ключевого элемента экономического регулятора. В данном аспекте основную функцию выполняют кредиты, трансформируясь в основной источник дополнительных финансовых ресурсов национальной экономики.

Проанализировано, что Национальный банк Украины стремительно начал повышать учетную ставку, так из ставки 9,5% состоянием на 15.04.2014 г. она достигла максимального уровня 30% из 04.03.2015-27.08.2015 гг., что вызывало подорожание кредитных ресурсов для коммерческих банков, которые соответственно повысили процентные ставки по кредитам предоставленным населению и субъектам ведения хозяйства. Увеличение учетной ставки НБУ вызывало тождественные неблагоприятные экономические условия как для деятельности финансово-кредитных учреждений, так и для физических и юридических лиц. Высокий уровень ставок по кредитным операциям предопределен высокой стоимостью привлеченных средств на депозитные счета, значительной инфляции, что и повлекло неопределенность на финансовом рынке.

Выявлено, что в течение последних лет учетная ставка НБУ уменьшается, имеет тенденцию к уменьшению и стоимость кредита, однако она остается на достаточно высоком уровне, который не является привлекательной как для субъектов ведения хозяйства, так и для населения.

Установлено, что в настоящее время наблюдается позитивная тенденция – увеличение вкладов и докапитализация банковских учреждений, взвешенная кредитная политика. Выход национальной экономики Украины из кризиса, возобновление кредитования и результативный риск-менеджмент могут дать толчок банковскому сектору для выхода из состояния стагнации.

Ключевые слова: банковское кредитование, финансовые ресурсы, национальная экономика, процентная ставка, кредит, учетная ставка.

Annotation

Nepochatenko O.O., Bondarenko N.V., Vlasiuk S.A.

Reality and prospects of bank lending

Among all financial institutions a significant proportion of free resources continues to be owned by the banking segment. The discrepancy between supply and demand in the market of financial services has led to imbalance in the economic sector and a slowdown of its reproduction and development.

Banks are an integral part of the modern financial and economic sector of Ukraine. Being in the centre of the country's economic life and providing services to producers, banks are the main link between a producer and a consumer.

It is found that the financial and economic crisis, devaluation of the national currency, systemic banking crisis, taking place in the economy of Ukraine, led to further instability and slowing the development of the financial sector, growing unemployment, deepening poverty and worsening social and political risks.

In the present circumstances banks are the main and key element of the economic regulator. In this aspect, loans perform the characterological function, transforming into the main source of additional funds for the national economy.

It is analyzed that the National Bank of Ukraine began to raise the interest rate rapidly. So, the rate of 9.5% as of 15.04.2014 has reached a maximum level of 30% since 04.03.2015 to 27.08.2015. This caused a rise in loan resources to commercial banks which respectively increased interest rates on loans granted to the population and economic entities. Increasing the NBU discount rate caused identical adverse economic conditions for the activities financial and credit bodies and for individuals and legal entities. High interest rates on credit transactions are caused by the high cost of attracted funds on deposit accounts, significant inflation and led to uncertainty in the financial market.

It is found that in recent years the NBU discount rate is constantly decreasing, tends to a decrease and the cost of credit. However, it remains at a high level which is not attractive for economic entities and the population.

It is determined that currently there is a positive trend that is an increase in deposits, additional capitalization of banks and balanced credit policy. Output of the national economy of Ukraine from the crisis, resumption of lending and effective risk management can give impetus to exit the banking sector out of the stagnation.

Keywords: bank lending, financial resources, national economy, interest rate, credit, discount rate.

УДК 338.49:502.315:658.7

РОЗВИТОК “ЗЕЛЕНОЇ” ЛОГІСТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІСТ

О.О. Школьній, доктор економічних наук

У статті висвітлено окремі аспекти розвитку “зеленої” міської логістики. Узагальнено досвід європейських міст у втіленні в життя природоохоронних заходів з метою забезпечення сталого економічного розвитку. Розглянуто проблеми екологізації міської логістики та відображено можливості їх вирішення.

Ключові слова: зовнішні ефекти (екстерналії), “зелена” логістика, екологізація логістики, природоохоронні заходи.